

Kestävän asumisen ulottuvuudet: Tapaustutkimuksena Turun, Tampereen ja Oulun kaupungit

Linnéa Henriksson, Viena Lahtinen & Nina Tynkkynen

Tiivistelmä

Noin neljännes suomalaisten hiilijalanjäljestä muodostuu asumisesta, mikä on yksi kuntien ilmastotyön keskeisistä kysymyksistä. Ilmastoviisas asuminen ei voi toteutua kestävyiden muista ulottuvuuksista tinkimällä, vaan kuntien on asumispolitiikassaan tasapainoteltava monenlaisten kestävyysvaatimusten välillä.

Artikkelissa analysoimme asumispolitiikkaa kestävyiden näkökulmasta Turun, Tampereen ja Oulun kaupungeissa. Jäsenämme asumispolitiikkaan liittyviä ilmasto- ja kestävyysselementtejä totutun ”ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen” -kolmijaon lisäksi aineistolähtöisesti kulttuurisen, institutionaalisen ja materiaalis-teknologisen ulottuvuuden avulla. Artikkelin perustuu 30 kuntapoliitikon haastatteluun, joita on analysoitu teema-analyysin avulla, sekä analyysia taustoitettavaan politiikkadokumenttiaineistoon. Huomion kohteena on kuntatason politiikka ja politiikointi; olemme kiinnostuneita siitä, millaisia asumisen sekä ilmasto- ja kestävyystyön yhteyksiä poliitikot tunnistavat ja miten he painottavat eri kestävyysnäkökulmia.

Artikkelin tulokset lisäävät ymmärrystä siitä, millaisia konkreettisia sisältöjä kestävyystyön eri näkökulmat saavat Turun, Tampereen ja Oulun asumispolitiikassa, miten eri näkökulmat kohtaavat, millaisia ristiriitoja niiden välillä on ja millaisin edellytyksin näkökulmia voidaan pyrkiä sovittamaan yhteen.

Avainsanat:

kestävä kehitys, asuminen, kestävä asumispolitiikka, kestävyiden ulottuvuudet, kunnanvaltuutetut

Abstract

Housing is among the biggest sources of CO₂ emissions for Finnish households. Yet, climate smart housing cannot be achieved by compromising on other dimensions of sustainability. Municipalities must thus consider a wide range of sustainability requirements in their housing policies.

This article focuses on the housing policy of the cities of Turku, Tampere and Oulu. The analysis is based on a thematic analysis of policy documents and interviews with 30 local politicians. We examine the ways in which housing and sustainability are combined in local policymaking. In addition to the traditional triple helix of ecological, economic and social sustainability, we identify three other sustainability dimensions that are relevant to housing: cultural, institutional and material-technological.

The findings shed light on the content of housing and sustainability policies of Turku, Tampere and Oulu. They increase the understanding of how different sustainability dimensions meet and how the dimensions can be balanced.

Keywords:

sustainable development, housing, sustainable housing policy, sustainability dimensions, local councillors

Johdanto

Asuminen, josta aiheutuu noin neljännes suomalaisten hiilijalanjäljestä (Nissinen & Savolainen 2019), on yksi kuntien ilmastotyön keskeisistä kysymyksistä. Ilmastoviisas asuminen ei kuitenkaan voi toteutua tinkimällä kestävyiden muista ulottuvuuksista. Asumispolitiikassa kuntien ja kaupunkien onkin tasapainoteltava niin ympäristöllisten kuin sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristenkin kestävyysvaatimusten kesellä.

Kansainvälisesti kestävä asuminen tutkimus on keskittynyt ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden teemoihin esimerkiksi puurakentamisen (Švajlenka & Kozlovská 2018) tai massa-asuinrakentamisen sosiaalisen kestävyiden kautta (Karji et al. 2019). Institutionaalista, kulttuurista ja materiaalis-teknologista ulottuvuutta on tarkasteltu esimerkiksi selvittämällä kestävä asuminen estävien institutionaalisten ja teknologisten esteiden suhdetta (Crabtree & Hes 2009) tai tarkastelemalla asumisen sosiokulttuurista kestävyttä (Chiu 2004). Useat tutkimukset nostavat esiin tarpeen tarkastella asumisen kestävyttä kokonaisvaltaisesti yksittäisten ulottuvuuksien sijaan (esim. Smets & van Lindert 2016; Adabre et al. 2022; Maliene & Malys 2009). Erilaiset ajankohtaiset trendit ja kriisit, kuten ilmastokriisi, koronaviruspandemia ja Ukrainan sota, heijastuvat myös kestävä asuminen käytäntöihin ja tutkimukseen (esim. Egner 2023; Wakely 2022).

Kaupunkisuunnittelun tutkimuksessa korostuvat kestävyiden ekologiset tulkinnat (ks. Saikkonen et al. 2018, 25). Kestävä asuminen on sen sijaan Suomessa tutkittu toistaiseksi lähinnä sosiaalisen kestävyiden näkökulmasta¹ (esim. Saikkonen et al. 2018; Rasinkangas 2013; Päivänen, Saarikoski & Virrankoski 2004; Tunström, Anderson & Perjo 2016). Tämä on sikäli ymmärrettävää, että asumisen kestävyttä pidetään useimmiten nimenomaan sosiaalisena kysymyksenä. Kotimaiselle tutkimukselle, joka kohdistuu asumiseen kokonaisvaltaisesti kestävyiden eri ulottuvuudet huomioiden, on siten selkeä tilaus.

Kestävyiden (ja kestävä kehityksen) käsitteitä ja sisältöjä käytetään ja kehitetään jatkuvasti niin käytännössä kuin tutkimuksessakin. Niiden määrittely on siten jatkuvan sopimisen alaisena (esim. Winston 2021; Dempsey et al. 2011). Tässä artikkelissa jäsenämme asumispolitiikkaan liittyviä ilmasto- ja kestävyysselementtejä totutun ”ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen” -kolmijaon lisäksi aineistolähtöisesti kulttuurisen, institutionaalisen ja materiaalis-teknologisen ulottuvuuden avulla. Käytämme termiä asumispolitiikka käsitelläksemme asuntopolitiikkaa laajempaa kokonaisuutta, johon kuuluvat asuntojen ohella myös esimerkiksi ympäristöt, liikenne, maankäytön suunnittelu ja yhteisöt.

Analysoimme asumispolitiikkaa kestävyiden näkökulmasta Turun, Tampereen ja Oulun kaupungeissa. Artikkelin perustuu 30 kuntapolitiikan haastatteluun, jotka on analysoitu teema-analyysin avulla, sekä analyysia taustoittavaan politiikkadokumenttiaineistoon. Huomion kohteena on nimenomaan kuntatason politiikka ja politikointi, ei viranhaltijoiden työ tai strategiatason

¹ Rakentamisen tutkimuksessa sen sijaan korostuvat ekologiset näkökulmat. Tämän artikkelin kannalta on huomiotava, että rakentaminen on vain pieni osa asumisen kokonaisuutta ja kestävä asuminen problematiikkaa.

tarkastelu; olemme kiinnostuneita poliitikkojen käsityksistä ja siitä, millaisia yhteyksiä asumisella ja ilmasto- ja kestävyystyöllä nähdään olevan ja miten eri näkökulmia painotetaan. Poliitikot ovat valokeilassa, sillä kaupunkien keskeiset asuntopolitiikan linjaukset tehdään maankäytön suunnitelmien, yleis- ja asemakaavojen, rakennusjärjestyksen ja mahdollisten asuntopoliittisten ohjelmien kautta, ja päätökset näistä linjauksista tehdään pääosin valtuustossa.

Artikkelin tulokset lisäävät ymmärrystä siitä, millaisia konkreettisia sisältöjä kestävyystyön eri ulottuvuudet, kuten sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen sekä niitä täydentävät näkökulmat, saavat Turun, Tampereen ja Oulun (sekä mahdollisesti muiden Suomen mittakaavassa suurten kaupunkien) asumispolitiikassa. Selvitämme, millaisia ristiriitoja eri kestävyysulottuvuuksien välillä on, ja miten eri näkökulmat kohtaavat. Pohdimme myös, millaisia edellytyksiä näkökulmien yhteensovittamiselle – eli kokonaiskestävyyden saavuttamiselle – asumispolitiikassa voidaan tunnistaa.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineisto on kerätty osana Turun kaupunkitutkimusohjelman rahoittamaa *Who Cares About Sustainable Housing?* -tutkimushanketta (2022–2024), joka valottaa poliitikkojen asumispolitiikkaa koskevaan kunnalliseen päätöksentekoon liittyviä näkemyksiä. Valitsimme tutkimuksen kaupungit sulkeamalla pois muista suomalaisista kaupungeista poikkeavan pääkaupunkiseudun ja kohdistamalla huomion seuraavaksi suurimpiin kaupunkeihin. Kaupunkien valinnassa on huomioitu myös niiden keskinäinen samankaltaisuus, muun muassa asema kasvavana yliopisto-kaupunkina.

Aineistonkeruun ensimmäisessä vaiheessa kokosimme kaupunkien nettisivuilta julkisesti esillä olevia strategioita, ohjelmia, suunnitelmia tai ohjeita, joista vain osa koskee suoraan asumis- ja ilmastopolitiikkaa. Suurin osa dokumenteista on 2020-luvulta. Dokumentteja on hyödynnetty kaupunkien kestävyttä ja asumispolitiikkaa taustoittavassa *Kestävät kaupungit ja asumispolitiikka* -luvussa.

Aineistonkeruun toinen vaihe koostui kolmenkymmenen kaupunginvaltuutetun haastattelusta, jotka toteutettiin tammi-maaliskuussa 2023. Pyrkimyksenä oli valita haastateltavat siten, että heillä poliittisen uransa tai ammattinsa kautta on kiinnostusta ja/tai asiantuntemusta liittyen asumiseen tai kaupunkikehitykseen. Haastateltavien osallistumisinnossa oli suurta hajontaa ja haasteita tuottikin saada haastateltavia tasapuolisesti eri puolueista, sukupuolista ja ikäjakaumista. Lopulta teimme kussakin kaupungissa kymmenen haastattelua, joista 18 miehiä ja 12 naisia (KOK 6, VIHR 6, SDP 5, KESK 4, VAS 4, PS 4, RKP 1). Puoluepainotukset vaihtelivat hieman kaupunkien puoluekartan mukaisesti: esimerkiksi Oulussa haastattelimme keskustan edustajia enemmän kuin muissa kaupungeissa ja Turussa myös RKP:n edustajaa.

Viisi haastattelua suoritettiin aikataulullisten haasteiden vuoksi etäyhteydellä, loput kasvokkain. Haastatteluiden kesto vaihteli 31 ja 63 minuutin välillä. Haastattelut nauhoitettiin, litteroitiin ja anonymisoitiin. Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008). Teemahaastattelun luonteen mukaisesti meitä kiinnostivat erityisesti poliitikkojen omat tulkinnat asumispolitiikan tilasta, haasteista ja kytkeytymisestä ilmastopolitiikkaan sekä muihin kestävyden kysymyksiin kuntatasolla.

Analyysin ensimmäisissä vaiheissa kävimme aineistoa läpi aineistolähtöisesti etsien yhteneväisyyksiä, teemakokonaisuuksia ja jäsenyyksiä kuntapoliitikkojen näkemyksistä kaupunkien asumis- ja ilmastopolitiikasta. Koodasimme niin haastattelu- kuin dokumenttiaineiston helpommin käsiteltävään muotoon laadullista aineistoa varten kehitettyä data-analyysityökalua NVivoa hyödyntäen. Jo alustavalla läpiluvulla tunnistimme aineistosta erilaisia kestävyden teemoja, jonka myötä analyysimenetelmäksi valikoitui teema-analyysi. Analyysi eteni vaihtelevasti teoreettisemmän ja aineistolähtöisemmän otteen välillä; aineisto oli keskeisessä roolissa, mutta kestävyden ulottuvuuksien teoria toi analyysiin rungon käsitteiden kautta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 92–97). Ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus muodostuivat vahvemmin teorian

avulla siinä missä kulttuurinen, institutionaalinen ja materiaalis-teknologinen ulottuvuus muodostuivat aineistolähtöisemmin. Teemat asettuvat osittain keskenään päällekkäin ja rinnakkain, kuten jäljempänä havainnollistamme.

Kestävyyden ulottuvuudet

Kestävän kehityksen ja kestävyyden käsitteet nousivat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tutkimuksen piiriin Yhdistyneiden kansakuntien ympäristön ja kehityksen maailmankomission eli Brundtlandin komission Yhteinen tulevaisuutemme (*Our Common Future*) -raportin myötä (WCED 1987). Raportin tapa käyttää kestävyyden käsitettä on abstrakti ja paikoittain epäohdonmukainen (ks. Lélé 1991; Sneddon, Howarth & Norgaard 2006), eikä se anna selkeitä suuntaviittoja käsitteen soveltamiseksi käytäntöön. Siksi ei olekaan yllättävää, että niin kestävän kehityksen kuin kestävyydenkin käsitteet ovat vuosien saatossa saaneet satoja eri määritelmiä (Pezzey 1992; Mebratu 1998; Ruggerio 2021). Kestävän kehityksen ja kestävyyden käsitteitä käytetään usein synonyymeina, mutta yleisen tulkinnan mukaan kestävyys voidaan nähdä päämääränä, johon kestävän kehityksen prosessilla pyritään (Hector, Christensen & Petrie 2014).

Kestävyyden ulottuvuuksiksi erotetaan usein ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys; tähän kolmijakoon pohjautuvat myös Yhdistyneiden kansakuntien Agenda 2030:n yhteydessä esitellyt 17 kestävyystavoitetta (*Sustainable Development Goals, SDGs*) alatavoitteineen. Toisinaan kestävyden tarkastelut käsittävät myös kulttuurisen (esim. Soini & Birkeland 2014) ja institutionaalisen (esim. Pfahl 2005) ulottuvuuden. Aineistomme pohjalta lisäämme artikkelissamme tähän tarkasteluun vielä materiaalis-teknologisen ulottuvuuden, sillä se nousi esiin niin ympäristölliseen kuin sosiaaliseen ja taloudelliseenkin kestävyteen vahvasti linkittyvänä, mutta asumiseen liittyvissä kysymyksissä kuitenkin selkeästi erottavana omana ulottuvuutenaan (ks. esimerkit jäljempänä; ks. myös Vacchi et al. 2021).

Ekologinen kestävyys edellyttää ihmistoiminnan sopeuttamista luonnon kantokykyyn, mukaan lukien luonnonvarojen kestävä käyttö, ekosysteemien toimivuus ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen (Holden, Linnerud & Banister 2014). Sosiaalinen ulottuvuus puolestaan viittaa oikeudenmukaisuuteen niin kehityksen hedelmistä nauttimisen kuin kehityksestä huolehtimiseen liittyvien velvollisuuksien jakautumisessa (Ratamäki 2009, 59). Se liittyy siten ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin, elintason ja elämänlaatuun sekä ihmisryhmien välisiin suhteisiin ja sosiaaliseen koheesioon (Gough 2015). Taloudellinen kestävyys takaa kilpailukykyisen ja tehokkaan toiminnan, joka ei perustu velkaantumiseen tai pääoman – myöskään luonnonvarojen – liika-käyttöön tai hävittämiseen (Zechner et al. 2022). Soini et al. (2021, 10) määrittelevät kestävyden kulttuurisen näkökulman ”koskettamaan kaikkea ihmisten ja yhteisöjen toimintaa ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä”.

Kestävyyden kulttuurinen ulottuvuus ilmentää sitä, miten ihmiset ovat yhteydessä toisiinsa ja ympäröivään maailmaan, sekä sitä, millaisia ovat keskeiset arvot ja asenteet (Birkeland et al. 2018). Institutionaalinen kestävyys taas viittaa niihin rakenteisiin, joiden varassa yhteiskunnallinen toiminta ja muutos tapahtuvat. Koska instituutiot ovat olemassa toiminnan jatkuvuuden ja yhteistyön turvaamiseksi, laahaavat ne usein jäljessä muutostilanteissa (Matutinovic 2007). Käytännössä hallinnon sektorirajat ovat usein selväpiirteiset, mikä aiheuttaa ongelmia kokonais-kestävyyden hallinnalle. Materiaalis-teknologinen ulottuvuus kattaa muun muassa teknologian vaikutukset ja rajoitteet; erityisesti asumisessa tämä on keskeinen ulottuvuus, sillä esimerkiksi rakentamisessa nyt tehdyt ratkaisut vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen (Lehtovuori et al. 2017). Toisena esimerkkinä voidaan nostaa esiin, että erilaiset ekologiset innovaatiot edistävät asumisen kestävyttä, mutta niiden saatavuudessa voi olla ongelmia – tällöin kyse on materiaalis-teknologisen kestävyden rajoitteesta.

Kestävän kehityksen ja kestävyden käsitteitä on kritisoitu muun muassa monitulkintaisuudesta ja epämääräisyydestä sekä talouskasvua kyseenalaistamattomasta otteesta (esim. Connelly

2007; Adelman 2018). Kriittikistä huolimatta nämä käsitteet ovat säilyttäneet asemansa niin akateemisessa keskustelussa kuin käytännön tasolla eri politiikkasektoreilla, tarjoten myös yhteisen pohjan eri toimijoiden väliseen vuoropuheluun (Lundgren 2021).

Tukeudumme tässä artikkelissa Martensin (2006) ajatukseen siitä, että kestävä kehitys tarkoittaa nimenomaan ilmiöiden tarkastelua eri kestävyysulottuvuuksien näkökulmasta kokonaisvaltaisesti siten, että kaikki ulottuvuudet ovat tarkastelussa mukana. Ulottuvuuksien analysointi on mielekästä kokonaiskestävyyden ymmärtämiseksi ja eri ulottuvuuksien välisten keskinäisriippuvuuksien ymmärtämiseksi. Tällainen analyysi tarjoaa dynaamisen näkökulman kestäväan kehitykseen ja huomioi sen, että yhteiskunta on jatkuvassa muutoksen tilassa; muutos yhdessä ulottuvuudessa vaikuttaa väistämättä muihinkin ulottuvuuksiin. Dynaaminen näkökulma ottaa myös paremmin huomioon eripituiset aikajänteet, jotka ovat kokonaiskestävyyden tavoittelun keskeinen haaste.

Kestävät kaupungit ja asumispolitiikka

Kestävyyden käsitteen jalkautuminen suomalaiseen (asumis)politiikkaan

Ympäristöministeriö on vuonna 2008 (ks. Ratamäki 2009, 57) määrittellyt kestäväan kehityksen seuraavasti:

”Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet.”

Kuten Outi Ratamäki (2009, 57) huomauttaa, tämä määritelmä on varsin yleinen, ovathan käsitteet hyvistä elämisen mahdollisuuksista määrittelijästä riippuvaisia. Huomionarvoista on, että määritelmän mukaan kehityksen tulee olla ohjattua muutosta, jolla on tietty päämäärä. Kestävä kehitys ei siis ole asiantila, vaan tavoitteellisen asetelman sisältämä poliittinen prosessi (Ratamäki 2009, 57).

Toisen artikkelimme kannalta keskeisen määritelmän tarjoaa kestäväan kehityksen yhteiskuntasitoutumus, ”Suomi, jonka haluamme 2050” (Kestäväan kehityksen toimikunta 2016). Suomen kestäväan kehityksen toimikunnan vuonna 2013 laatimassa sitoumuksessa julkishallinto sitoutuu yhdessä muiden toimijoiden kanssa edistämään kestäväa kehitystä kaikessa toiminnassaan. Se koostuu kahdeksasta tavoitteesta, jotka voidaan sijoittaa edellä esitettyihin kestäväyden ekologiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen, kulttuuriseen ja institutionaaliseen ulottuvuuteen. Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan indikaattorein, jotka asumisen osalta (kotona asuvat yli 75-vuotiaat, asumiskustannukset ja tiiviisti rakennetulla alueilla asuvien osuus) liittyvät etupäässä sosiaaliseen kestävyteen.

Suomen kaupunkien strategioissa kestävä kehitys on huomioitu jo yli kaksikymmentä vuotta (esim. Helin & Möttönen 2012). Tutkimissamme kaupungeissa kestäväan kehityksen politiikkaa on raamittanut vuoden 1992 Rion ympäristö- ja kehityskonferenssin kestäväan kehityksen toimintaohjelma sekä vuoden 1994 Aalborgin asiakirja eli Euroopan kaupunkien kestäväan kehityksen sopimus. Kaupungeissa onkin vuosikymmenten varrella laadittu lukuisia eksplisiitisti kestäväyteen liittyviä ohjelmia ja raportteja. Nykyisin kestäväyysteemat on pääosin integroitu kaupunkistrategioihin ja pormestariohjelmiin. Kaikki tutkimuksemme kaupungit haluavat kasvun olevan ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväa ja sitoutuvat Agenda 2030:n toimintaohjelman tavoitteisiin. Niin Turussa kuin Tampereella on viime vuosina tehty Agenda2030-toimintaohjelman kestäväan kehityksen tavoitteiden paikallisarviointeja, joiden avulla tarkastellaan kaupunkien matkaa ja mahdollisuuksia kohti tavoitteiden toteutumista. Agenda2030-toimintaohjelman 11. tavoitteessa *Kestävät kaupungit ja yhteisöt* läpileikkaantuvat asumisen sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävät ulottuvuudet. Tavoitteen pyrkimyksenä

on taata kaikille kohtuuhintainen ja turvallinen asuminen riittävine peruspalveluineen ja kestävine liikennejärjestelmineen, unohtamatta luonnonperintöä ja kehityksen ympäristövaikutuksia.

Kolme kaupunkia: Tavoitteena kestävä asuminen

Asumispolitiikan kestävyteen vaikuttavat järjestelmät ja päätökset monella eri tasolla. Kaupunkien keskeiset asuntopolitiikan linjaukset tehdään maankäytön suunnitelmien, yleis- ja asemakaavojen, rakennusjärjestyksen ja mahdollisten asuntopoliittisten ohjelmien kautta. Tutkimissamme kaupungeissa asumispolitiikkaan vaikuttaa myös valtion kanssa solmittu sopimus maankäytöstä, asumisesta ja liikenteestä (MAL), jonka avulla on tarkoitus ohjata kaupunkiseutujen kehitystä sosiaalisesti, ekologisesti sekä taloudellisesti kestävämpään suuntaan, esimerkiksi monipuolisen asuntotuotannon, asunnottomuuden poistamisen ja hiilineutraaliuden tavoittelun avulla. MAL-sopimus on onnistunut kestävyuden kehittämiseksi, vaikka kehityskulut voivat olla hitaita ja eri kaupungeissa erilaisia; esimerkiksi Oulussa väestö sijoittuu muita kaupunkeja enemmän autovyöhykkeelle (Tiitu et al. 2023, 14). MAL-sopimuksen kautta kaupunkien asumispolitiikkaan vaikuttavat asunnottomuuden yhteistyöohjelma, ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma sekä lähiöiden kehittämisohjelma, jolla torjutaan segregatiota ja rakennetaan kestävämpiä lähiöitä.

Myös maanlaajuiset trendit ja tarpeet näkyvät asumisen kestävyudessa. Vastauksena muun muassa kaupungistumiseen ja yksinasumisen yleistymiseen on suurissa kaupungeissa 2010-luvulla rakennettu runsaasti pieniä asuntoja, erityisesti yksiöitä (Karikallio et al. 2019, 50–52, Vaattovaara & Vuori 2023, 26–28). Tämä näkyy myös tutkimuskaupunkiemme rakentamisessa ja asumispolitiikassa huolimatta siitä, että tutkimuksemme osoittaa muutosta tavoiteltavan monipuolisemman asuntotuotannon avulla. Kaupungeissa on myös jo pitkään painotettu täydennysrakentamista ja joukkoliikenteen reittien varteen rakentamista osana kompaktia ja sitä kautta kestäväää kaupunkirakennetta. Täydennysrakentamista perustellaan niin ekologisuuksella kuin taloudellisuudellakin ja sen nähdään tukevan kaupungin kestäväää kasvua.

Toistaiseksi Suomen kunnat eivät juuri käytännössä ole asettaneet kriteerejä ilmastopolitiikan huomioon ottamisesta esimerkiksi rakentamisessa. Tämä on kuitenkin pikkuhiljaa muuttumassa, mistä osoituksena Helsingin kaupungin kaupunkiympäristölautakunnan kesäkuun 2023 lopussa (20.06.2023, §380) tekemä päätös siitä, että hiilijalanjälki otetaan käyttöön talonrakentamisen vähähiilisyden ohjaamisen välineenä asemakaavoituksessa.

Oulu

211 848 asukkaan (31.12.2022) Oulussa maaseutumaisemman ja kaupunkimaisen asumisen yhdistyminen nähdään vetovoimatekijänä. Analysoimiemme dokumenttien linjaukset pyrkivät luomaan kestäväää kaupunkikehitystä, elinvoimaisuutta ja moninaisia asumisen mahdollisuuksia.

Vuoden 2013 kuntaliitoksen myötä Oulu on verrokkikaupunkeihin nähden pinta-alaltaan suurempi ja myös väljemmin asuttu (Itämäki 2020, 9). Kuntaliitos on pakottanut uuden Oulun muodostamaan asumispolitiikkaa sekä maankäytön suunnittelua ja toteutusta yhtenäisempään suuntaan. Täydennysrakentamisen normi keskittyy Oulussa kaupungin hiipuvaan keskustaan ja näkyy kaupunkimaisemassa aiempaa korkeampana rakentamisena. Oulussa asumisen hinta on verrokkikaupunkeihin nähden edullisempi. Asunnottomuutta tai segregatiota enemmän Oulun ohjelmissa korostuvat muiden erityisryhmien tarpeet, kuten esteetön rakentaminen ja yhteisöllinen asuminen.

Oulun kaupunki tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä. Tavoitetta kohti pyritään kestävään kaupunkisuunnitteluun, resurssiviisauden, luonnon huomioimisen sekä ympäristövastuullisuuden keinoin. Oulussa korostuu kiinnostus kestävään liikkumiseen ja erityisesti pyöräilyyn, jota on ahkerasti kehitetty vuosikymmenien ajan. Liikenne siitä huolimatta on yksi Oulun suurimpia päästöaiheuttajia ja autoilu Oulussa on yleisempää kuin verrokkikaupungeissa (Itämäki 2020, 22).

Tampere

Tampere on 249 009 asukkaallaan (31.12.2022) kaupungeista suurin ja sen kehittymistä määrittää tällä hetkellä kiivas kasvu. Vuonna 2021 valmistunut raitiotie on paitsi osa kaupungin kestävää liikennettä myös ohjaa kaupungin kasvua tiivistyvään suuntaan. Asumispolitiikassa tavoitellaan muun muassa kestävää, kohtuuhintaista, yhteisöllistä ja monipuolista asuntotuotantoa sekä pitkäjänteistä asuntopolitiikkaa. Kaupungin tuoreimmista dokumenteista kestävyysnäkökulma on vahvasti läsnä, myös asumispolitiikan osalta esimerkiksi täydennysrakentamisen ja monipuolisen asumisen muodossa.

Tampereen nopea kasvu haastaa kohtuuhintaisen asumisen vaatimuksen. Vuonna 2019 Tampere oli asuntojen hintojen osalta Uudenmaan ohella Suomen viiden kalleimman kaupungin listauksessa (Marttinen 2019, 15–16). Segregaatio, jota Tampere on haastattelujen mukaan onnistunut torjumaan ennaltaehkäisevästi, on kaupungissa perinteisesti kytkeytynyt eritoten sosioekonomiseen asemaan. Lähiöohjelma sekä uudemmat dokumentit pitävät segregaatiokysymystä esillä Tampereella, sillä kaupunkiseudulla on havaittu eriytymisen kasvua niin väestö- kuin asuinrakennuskannan osalta (Hynynen 2020).

Tampere tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä jaotellen merkittäviksi ilmastotavoitteiksi kestävästä kaupunkisuunnittelusta, liikennejärjestelmän, rakentamisen, energiantuotannon ja kulutuksen sekä luonnon huomioimisen.

Turku

Turussa asuu 197 900 ihmistä (31.12.2022) ja kaupunki tavoittelee kasvua samaan tahtiin muiden suurten kaupunkiseutujen kanssa. Yksinasuvien osuus asuntokunnista on Turussa suurin (noin 55 %) (Vaattovaara & Vuori 2023, 34) ja Turussa asuu muihin tutkimiimme kaupunkeihin nähden suhteessa enemmän ulkomaalaistaustaista väestöä (StatFin/Väestörakenne 2023). Turun tuoreimmista dokumenteista korostuvat kestävyys, vähähiilisyys ja ilmastonäkökulma myös asumispolitiikassa. Ilmastotavoitteissa Turku on erityisen kunnianhimoisen (esim. Kern et al. 2021). Turun asumispoliittista tilannetta leimaa vahvasti segregaatio, joka näkyy sisäisinä alueellisinä eroina ja esimerkiksi tiettyjen lähiöalueiden heikompana asemana (Rasinkangas 2013), ja jota asumispoliittisilla periaatteilla pyritään purkamaan ja torjumaan. Vaikka asunnottomuutta on Suomessa saatu viime vuosikymmenellä vähennettyä tehokkaasti, nykyinen kehitys junnaa. Tilastot nostavat Turussa haasteeksi asunnottomuuden, joka on Turussa suhteellisesti maan suurinta (ARA 2023, 5).

Turku pyrkii olemaan hiilineutraali vuoteen 2029 mennessä ja ilmastopositiivinen sen jälkeen. Turun ilmastopolitiikka liikkuu kestävästä energian, liikenteen, yhdyskuntarakenteen, luonnon monimuotoisuuden sekä kaupunkikonsernin ja asukkaiden ilmastotietoisuuden vahvistamisen ympärillä.

Poliitikkojen näkemykset asumispolitiikan kestävyydestä

Esittelemme seuraavassa, millaisena kestävyyskysymyksenä haastattelemamme poliitikot pitävät asumista ja asumispolitiikkaa. Jäsenämme tulokset soveltaen kestävästä kehityksen ulottuvuuksia – ekologista, sosiaalista, taloudellista, kulttuurista, materiaalis-tekologista sekä institutionaalista kestävyyttä. Ulottuvuudet ovat analyyttisiä pelkistyksiä, sillä käytännössä ne kytkeytyvät toisiinsa ja menevät osin päällekkäin; esimerkiksi taloudellisen ulottuvuuden sisällöissä voi olla kyse myös ekologisesta tai sosiaalisesta ulottuvuudesta. Näitä yhtymäkohtia ja mahdollisia ristiriitoja käsittelemme tarkemmin jäljempänä.

Ekologinen ulottuvuus

Ekologisessa ulottuvuudessa haastateltavat pitävät kaupunkisuunnittelua ja kaavoitusta merkit-

tävinä keinoina edistää kestäväää asumista. Esiin nousevat esimerkiksi kaupunkisuunnittelu kestävään liikkumisen ehdoilla ja kasvun tuomat haasteet siitä, rakennetaanko tiiviimmin vai laajennetaanko kaupunkia. Haastateltavat näkevät, että ekologista kestävyyttä olisi mahdollista tukea asettamalla esimerkiksi kaavoitukseen rakentamisen laadun vaatimuksia. Moni haastateltava toivoo suunnitteluun ja rakentamiseen pitkäjänteisempää ajattelua, jossa esimerkiksi infrastruktuuri ja tulevaisuuden haasteet tulevat huomioiduksi kokonaisvaltaisemmin.

”Asumispolitiikassahan pitäis suunnitella vähintään kymmeniä vuosia, mieluummin satoja vuosia, ja sit sen pitäis myös yhdistyä tähän kaikkeen muuhun kaupungin rakentamiseen.” (TA9, VAS)

Kaikissa kaupungeissa tavoitteena on luoda kompakti, ehyt yhdyskuntarakenne, joka edistää kestäväää liikkumista ja täydennysrakentamista. Täydennysrakentamisen osalta kaupungeissa keskustellaan myös siitä, kuinka paljon on varaa tiivistää ja mihin suuntaan; esimerkiksi Oulun keskustassa näkyväksi on viime vuosina tullut korkea rakentaminen.

”Otettiin [yleiskaavassa] selkeä valinta, että me halutaan täydennysrakentaa, koska se on taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävin tapa kasvaa kaupunkina.” (O1, KOK)

Kussakin tutkimuksemme kaupungissa on rakennus- tai suunnitteluvaiheessa oleva ekologinen kaupunginosa, jossa tavoitellaan esimerkiksi energiatehokkuutta, kestävään liikkumisen tukemista ja rakentamisen vähähiilisyttä. Oulun Hiukkavaara, Tampereen Hiedanranta ja Turun Skanssi nousevat aineistossa usein esiin positiivisina esimerkkeinä, mutta saavat poliitikoilta myös kritiikkiä siitä, ettei sijainti välttämättä ole kestävästi valittu, tai epäilyksiä siitä, etteivät kunnianhimoisimmat ilmastosuunnitelmat tule toteutumaan taloudellisten paineiden alla.

”Ei se sitä poista, että [Hiukkavaara] on kohtuullisen syrjässä keskustasta ja et siellä on ihan hyvät mehtät, jonka päälle se on rakennettu, että sitten menetettiin ne hiilinielut.” (O8, VIHR)

”[Hiedanrannassahan] iso pelko on juuri se, että on tehty hienot suunnitelmat ja sit tulee tää, että no onks vähän liian kallis ja onks tohon rahaa, no otetaan toi ja toi pois, niin sit todetaan, että no me tehtiinkin tämmönen halpa lähiö tänne, jossa elementtisaumat paistaa ja on tasakattoja ja se näyttää siltä kuin Hervanta 40 vuotta sitten.” (TA9, VAS.)

Asumisen ekologisuus yhdistetään ennen muuta ilmastonmuutokseen ja kaupunkiluonnon monimuotoisuuteen. Asuminen ja ilmasto kytetään toisiinsa erityisesti lämmityksen ja rakentamisen energiatehokkuuden kautta. Rakentamisen ilmastopäästöt herättävät jossakin määrin keskustelua esimerkiksi materiaalien, ilmastovaikutusten kirjaamisen ja kiertotalouden edistämisen kautta.

”Kyllä rakentamisen ympäristöpäästöissä on aika paljon tekemistä, jos haluaa ajatella, että se ympäristöajattelu siinä ois ohjaavaa, niin ei kyllä nyt ainakaan positiiviseen suuntaan olla menossa mun mielestä, ainakaan riittävää tahtia, mitä poliitikot halusis.” (TA6, PS)

Sosiaalinen ulottuvuus

Sosiaalisen kestävyuden kannalta keskeiseksi huoleksi haastatteluissa nousee yksipuolinen asuntotuotanto ja erityisesti Turussa sen kytkös segregaatioon. Perheasuntojen puute koetaan Turussa ja Oulussa osasyynä hiljenevään keskustaan, jonka pieniin asuntoihin ikäihmiset ja yksinasuvat jäävät. Suunniteltujen kotien toivotaan sopivan erilaisiin elämäntilanteisiin ja omannäköiseen asumiseen niin, että asunto on esimerkiksi joustavasti muunnettavissa perheen kasvaessa tai pienentyessä. Kaupunkeihin toivotaan pienten asuntojen rakentamisen trendin jälkeen monipuolisempaa asun-

tuotantoa tarjoamalla esimerkiksi erikokoisia ja erilaisia hallintamuotoja alueilla, jotka on suunniteltu turvallisiksi, viihtyisiksi ja toimiviksi. Tärkeäksi haastateltavat mainitsevat ainakin lähellä olevan luonnon ja palvelut.

”Jos me halutaan kerran ihmisiä tänne, että kaupunki kasvaa, niin pitäis olla semmosia vaihtoehtoja tarjolla, että ne tyydyttäs, ettei oo se tilanne, että sori meillä ei oo tämmöstä tarjolla, kattokaa naapurikunnista.” (TU10, KOK)

Moni haastateltava tuo esiin asumistukipolitiikan ja sen vaikutuksen rakentamiseen ja asumiseen: yksinasuminen lisääntyi yliopistokaupungeissa sen jälkeen, kun opiskelijat vuonna 2017 siirrettiin yleisen asumistuen piiriin (vrt. Vaattovaara & Vuori 2023, 48). Kohtuuhintainen asuminen tunnustetaan kaupungeissa tärkeäksi kysymykseksi, mutta kaupunkikohtaisesti hiukan eri kulmalla: Oulussa asumisen vetovoimatekijänä pidetään halvempaa hintatasoa siinä missä Tampereen kova kasvu luo uhkan kohtuuhintaiselle asumiselle. Haasteena erityisesti Tampereella ja Turussa on sopivien kohteiden löytäminen kohtuuhintaiselle asuntotuotannolle kaupunkilaisten tarpeisiin vastaamiseksi ja segregaatian välttämiseksi. Kohtuuhintaisesta asumisesta puhutaan kuitenkin yllättävän vähän, kuten myös erityisryhmien, esimerkiksi vammaisten tai päihteidenkäyttäjien, asumisesta. Jonkin verran haastatteluissa sen sijaan käsitellään asunnottomuutta sekä vanhusten asumista yhteisöllisen asumisen ja palveluasumisen muodossa erityisesti Turussa ja Tampereella.

”Kyllä [yhteisöllinen asuminen] pitäs kaupunkisuunnittelussa pystyä ottamaan huomioon, mut se on tietysti just sitä monimuotosuutta, että huolehditaan, ettei oo pelkkiä yksioitā talo täynnä.” (TU2, VIHR)

”Mitä pienemmäksi asunnottomien joukko käy, sitä enemmän siinä pienessä joukossa on niitä ihmisiä, joiden asunnottomuus on kaikista vaikein ratkaista. Ja sellaisia ihmisiä, joille se asunnottomuus on muuttunu tietynlaiseksi elämäntavaksi, niin miten heitä autetaan.” (TA9, VAS)

Taloudellinen ulottuvuus

Taloudellisen ulottuvuuden osalta Turussa ja Tampereella haasteena on ”hyvien veronmaksajien” suuntautuminen lähikuntiin omakotitalojen sekä edullisempien ja toiveisiin sopivampien asuntojen perässä. Tämän kytkeytyy yksipuoliseen asuntotuotantoon ja kaupunkien tarpeeseen tuottaa enemmän perheasuntoja. Haastateltavat pitävät ongelmallisena gryndereiden ja sijoittajien roolia asuntotuotannossa.

”Enempi haasteena nään ite sen, että isojen asuntojen saanti perheille, niin se on lähinnä ongelma ja sitten se, miten saatasiin grynderit ja sijoittajat sijoittaan niihin isompiin asuntoihin. Ehkä siinä on semmonen mietinnän paikka, ja kyllä tähän tietysti kaavotuksella on koitettu nyt puuttua-kin.” (O4, KESK)

Politiikot kokevat markkinat niin konservatiivisiksi, ettei innovaatioita tule, ”ellei niitä potkita” (TA4, SDP) taloudellisin kannustimin, kuten tontinluovutuskilpailuilla. Pilotit ja innovaatiot koetaan merkittävinä ekologisesti kestävämmän asumisen luomisessa, mutta niiden tunnustetaan tarvitsevan taloudellisia kannustimia syntyäkseen. Säätiöiden, kuten opiskelija-asuntosäätiöiden, koetaan pienemmän voitontavoittelupaineen vuoksi olevan rohkeampia edelläkävijöitä ekologisen kestävyuden huomioimisessa.

”Nää vuokratalkohteet, nimenomaan säätiöt, ei nää voittoa tuottavat, niin heillä on ihan erilainen tatsi, he haluaa kokeilla uusi juttuja, he haluaa ehkä aidosti mieltiä niit ilmastoasioita.” (TA1, VIHR)

Rakentamista ohjaa se, että rakennuttajille on halvempaa purkaa ja rakentaa uutta kuin korjata – eikä aina tietysti ole edes selvää, kumpi on ilmastoystävällisempi vaihtoehto. Halu purkaa voidaan perustella laskelmilla, jotka helposti ”saadaan näyttämään siltä, mitä halutaan” (TA1, VIHR). Haastateltavat toivovat enemmän huomiota kiinnitettävän laatuun ja siihen, millaisia kustannuksia sen huomioimattomuudesta seuraa. Eri asia on kuitenkin se, mikä laatutekijöissä on oleellista rakennuttajien ja markkinoiden ja mikä taas asukkaiden näkökulmasta.

”Laatuohjaus voisi olla parempaa, koska kyseessä on kuitenkin rakennettu ympäristö, mikä koskettaa kaikkia siellä kulkijoita, niin se on ihan kohtuullista, että ei nyt ihan kaikista halvinta mahdollista betonikuutiota kaikkialle tungeta.” (TA6, PS)

”Ei ole pelkästään neliöistä kiinni, vaan asuntorakentamista pitäisi pohtia myös asumisvyyden kautta ja laadun kautta. Ja mitä ne laatukysymykset sitten on? Pääseekö missä määrin auringonvalo asuntoon. Mikä se näkyvä on, näkykö siinä jotain vibreätä vai näkykö siinä, mitä naapurilla on aamulla lautasellaan...” (TU1, KOK)

Asumiseen vaikuttavat myös muuttuvat suhdanteet sekä kuntien ja asukkaiden taloustilanteet esimerkiksi pysäyttämällä rakennushankkeita tai vaikuttamalla asuntojen kysyntään ja valintaan.

Kulttuurinen ulottuvuus

Kulttuurisesta ulottuvuudesta nousee pohdintoja siitä, millaisena kysymyksenä asuminen nähdään: miten ja millaisessa ympäristössä ihmiset haluavat asua? Kuinka erilaisista asumisympäristöistä puhutaan? Asumiseen vaikuttavat tietenkin erilaiset tavat ja perinteet, kuten Suomessa omistusasumisen yleisyys, tai arvot ja odotukset, kuten lapsiperheenä omakotitaloon luonnon helmaan asettuminen. Haastateltavat puhuvat kuitenkin tavoissa ja arvoissa meneillään olevista muutoksista: nuorille asunnon omistaminen ei enää olekaan välttämätöntä tai lapsiperhe voikin asua tiiviimmin keskellä kaupungin sykettä.

”Kiinteistövälittäjä sano, että ei nyt enää omaa huonetta lapset halua ja läksyt tehdään keittiön pöydän ääressä, et tämmöstä oppia, että kukaan ei halua omakotitalossa, että ne haluaa nyt tämmöseen urbaaniin keskusta. Mutta asuminenhan on ollut tämmöstä aina, menee trendeissä.” (TA2, KOK)

Rakentamisen ja asumispolitiikan pitäisi periaatteessa olla yksittäisten kriisien ja trendien ulkopuolella. Samaan aikaan todetaan täydennysrakentamisen toimivan uutena normina ja osa haastateltavista pitää myös ilmastotavoitteita trendinä, samoin kuin korkeammalle rakentamista: kaikissa kolmessa kaupungissa uudisrakennukset ovat korkeampia kuin aikaisemmin.

Kulttuuriperintöä toki vaalitaan ja historiallisia rakennuksia halutaan säilyttää. Turussa on mahdotonta olla puhumatta ”Turun taudista” (ks. Jauhiainen 1995, 302), jonka myötä ajoittain on purettu liikaa ja rakennettu paljon huonolaatuista uutta. Kun toisaalta halutaan estää vanhojen alueiden rapistumista esimerkiksi purkamalla vanhoja rakennuksia, herättää asukkaiden ja museoviraston ym. vastustus poliitikoissa turhautumista.

”Man har rivit alltför mycket i Åbo, både stenhus och i synnerhet gamla trähus. Det här att bevara ännu det som finns kvar är en jättestor utmaning för oss politiker.” (“Turussa on purettu liikaa, sekä kivitaloja että erityisesti vanhoja puutaloja. Jäljelle jääneen säilyttäminen on meille poliitikoille valtava haaste.”) (TU3, RKP)

”Se on melkein sama mitä purkaa, niin aina puhutaan täällä Turun taudista, vaikka se tosiasia on, että pakko uudistaa myöskin purkamalla ja rakentamalla uutta, jotta niiden lähiöiden ilmeet mie-

lellään paranis ja et sinne tulis uutta, nuorempaa väestöä ja että se palvelutaso voitais siellä säilyttää.” (TU10, KOK)

Moni kuntapoliitikko nostaa laadun ohella esiin estetiikan, josta liian usein tingitään. Laadukkaaseen, kauniiseen suunnitteluun ja rakentamiseen toivotaan lisää vastuunkantoa esimerkiksi kiinnittämällä arkkitehdin nimi uudisrakennuksiin tai valitsemalla vaihtoehtoja, jotka ehkä kustantavat ylimääräistä, mutta luovat viihtyisämpää kaupunkia.

”Mut ehkä [estetiikka on] sellainen politiikan tai ihmiselämän osa-alue, mikä on vaan todella epä-trendikäs tällä hetkellä, että siitä ei vaan puhuta. Ajatellaan, että ne on kaikki makuasioita, mutta kun sillä on tutkitusti merkitystä ihmisten hyvinvoinnin ja viihtyvyyden kannalta ja senkin kannalta, miten ihmiset käyttäytyy vaikka kaupunkiympäristöissä.” (TA8, VAS)

Eri ihmisryhmät kiinnittävät eri alueilla huomiota eri asioihin. Joitakin alueita pidetään yleisesti tärkeinä, kuten Turussa historiallisia alueita ja saaristoa, joka halutaan säilyttää saaristomaisena. On myös alueita, jotka eivät yleisessä keskustelussa välttämättä saa suurta tukea, mutta jotka ovat asukkailleen muutakin kuin vain lähiöitä: ne ovat alueita, joilla on oma identiteettinsä ja oikeutuksensa. Kaupungeista maalautuukin oma vahva kuvansa imagoineen ja vetovoimatekijöineen, kuten Tampere *”Suomen suosituimpana”* tai Turku merellisenä, eurooppalaisena kaupunkina.

Tulevaisuuden suunnittelussa ja tarkastelussa olisi kuitenkin hyvä nähdä trendien ohi. Haastattelussa esiintyy jonkin verran, mutta yllättävän vähän, kritiikkiä sitä kohtaan, ettei ajatella ja suunnitella pitkäjänteisesti:

”Se visio siitä, minkälainen kaupunki, miten vaikka ihmiset liikkuu arjessaan 30 vuoden päästä, niin se on todella hämyinen ja utuinen kuva ja ehkä sitä kuvaa parhaiten se, että ajatellaan että se, miten ihmiset toimii tällä hetkellä, jatkuu ikuisesti.” (TA8, VAS)

Materiaalis-teknologinen ulottuvuus

Materiaalis-teknologiseen ulottuvuuteen liittyvät esimerkiksi poliitikkojen puheet rakentamisesta ja rakentamisen ja materiaalien laadusta. Useassa haastattelussa tuodaan esiin toive huolellisemmasta laadunohjauksesta, joka turvaisi mahdollisimman kestävät investoinnit. Toisaalta etsitään betonia ympäristöystävällisempää vaihtoehtoa (ekologista tai hiilivapaata betonia), toisaalta betoni on edelleen hallitseva pitkäkestoisempänä ja edullisempänä vaihtoehtona. Tarjolla ei välttämättä ole sitä materiaalia tai tekniikkaa, mitä halutaan, ja mistä odotetaan helpotusta tai pelastusta myös ympäristö- tai ilmastohaasteisiin. Puurakentamiseen liitetään paljon odotuksia, mutta myös epärointiä: jos puun koko elinkaarta ajattee, onko se sittenkään kestävämpää kuin betoni?

”Se ei oo aina mahdollista ottaa se kaikista ekologisista tai ympäristöystävällisistä vaihtoehdoista, siinä saattaa olla materiaalit, tekniikat ja viime kädessä sitten se raha niitä esteitä.” (O4, KESK)

”Mutta siinäkin toisaalta on hieman ehkä arviointi kesken, että mitkä sen rakennuksen koko eliniän päästöt on ja näin, niin en nyt sinänsä nää ihan katastrofaalisena sitä tilannetta, vaikka kaikkee ei rakennetakaan puusta, kun kyl siitäkin ihan oikeeta tutkimusta vielä [tehdään].” (TA6, PS)

Myös keskustelut kaupunkien maantieteellisistä olosuhteista vaikuttavat (osittain) rakentamiseen. Turun kohdalla näitä ovat maaperän laatu (pehmeys) sekä historiallisen Turun arkeologiset tutkimukset, joita edellytetään silloin, kun rakennetaan keskustassa. Oulun kohdalla taas kylmä ilmasto on otettava huomioon kaikessa rakentamisessa. Vanheneva kaupunki-infra haastaa sekä tiesuoksien että uusien alueiden suunnittelua ja aiheuttaa kustannuksia. Digitalisuuteen liite-

tään paljon odotuksia siitä, miten digitaaliset ratkaisut taloissa ja talojen asunnoissa voivat edesauttaa ilmastotoimia. Kiertotalous mainitaan ajatuksena, joka ei tässä yhteydessä ole vielä riittävästi rantautunut Suomeen.

”Sitten on nyt ihan kokeiluja otettu tästä kiertotaloudesta ja siinä olis isot mahdollisuudet, mutta se on kyllä nyt vähän vielä näpertelyä, että tuodaan joku tiili ja muutama tiili sieltä ja työmaalta toiselle.” (TA2, KOK)

”Mulle on sanottu, että jos te rupeette jotain kaivamaan Turun siellä vanhassa kaupungissa, niin jollei teillä oo rahaa, niin jättäkää kaivamatta. Hän tarkoitti sitä, että se on niin arvokasta hommaa, että pitää olla miljonääri ennen ku sitä ruvetaan hyödyntämään.” (TU9, PS)

Institutionaalinen ulottuvuus

Institutionaalisessa ulottuvuudessa haastatellut poliitikot nostavat esiin virkahenkilöiden vahvan roolin asumispolitiikan muovaamisessa, esimerkiksi kaavoituksen kautta. Virkahenkilöiden toimintaa ja roolia sekä keuhataan että kritisoidaan. Haastateltavat ovat sitä mieltä, että vuoropuhelu sektoreiden, puolueiden ja (aiemmin itsenäisten) nykyisten kuntaliitoskuntien välillä ei aina toimi kovin hyvin. Poliitiikan nähdään toisinaan olevan liian siiloutunutta: *”vasen käsi voisi tarkemmin tietää, mitä oikea tekee”* (TU6, SDP). Toisaalta kaupungit ovat tiiviisti tekemisissä erilaisten ulkopuolisten toimijoiden kanssa, esimerkiksi Oulussa kaupungin kehityksessä ja asumispolitiikan muotoutumisessa näkyy tiivis yhteistyö yliopiston kanssa.

”Sitä ohjataan vahvasti ja se, että jos politiikka on eri mieltä kun virkamieskunta, niin siinä on aina suuri kitkaraja ja siksi esimerkiksi on edullista, että johtavat virkamiehet edustavat tiettyä aatesuuntaa ja sellaset valitaan kiireesti sitten kun on mahdollisuus valita.” (TA10, SDP)

Poliitikkojen mielipiteet siitä, tulisiko asumista ohjailta tiukemmin vai luottaa markkinoihin, vaikuttavat osin määräytyvän puoluetustan perusteella. Ajatuksia herättävät ohjaamiseen käytettävät keinot ja markkinoiden sekä ohjaamisen välillä tasapainottelu niin, että rakentaminen yhä on kannattavaa. Haastatteluissa puhutaan maanomistussuhteista ja siitä, kuinka kaupunkien maanomistuksella ja tontinluovutuksilla voidaan huomioida niin kaupungin kehitystä ja hyvinvointia kuin ympäristöulottuvuuksiakin. Harkitulla tontinluovutuksella voidaan esimerkiksi suojata kaupunkirakennetta segregaatiolta ja vaatia kestävämpää otetta rakentamiseen tai palkita siitä.

”Kyllä kaupungin pitää määritellä se, minkälaista rakennetaan mihinkin, että ei voida vaan antaa rakennuttajien määrittää sitä, että he saa maksimivoitot niin sillan heidän pitää saada tehdä tämmöstä. Että muuten rakennuttajat kehittävät kaupunkia eikä kaupunki kehittä kaupunkia.” (O2, SDP)

”Meillä on vähän semmoista nyttienkin, että meidän pitäisi kyetä jotenkin sitä markkinaa ohjaamaan, mutta kyllä se silläkin lailla on, että jos kunta rupeaa hyvin voimallisesti kertomaan, että mimmosta tänne pitää rakentaa, niin yhtäkkiä ei rakennu ollenkaan.” (TU1, KOK)

Haastateltavien enemmistö sanoo erilaisten ympäristösäädösten, kuten rakentamisen ilmastokriteerien, olevan tarpeeksi tiukkoja nykyisellään. Kaupungeissa tehdyt poliittiset päätökset eivät kuitenkaan välttämättä ole linjassa laajasti hyväksytyjen ilmasto-ohjelmien kanssa; tämä on tilanne erityisesti Oulussa (esim. O8, VIHR). Käytännön tasolla sellaisetkin edustajat, jotka (puolueitasolla) ovat virallisesti sitoutuneet ilmastotavoitteisiin, voivat epäröidä, kun konkreettisten päätösten ja rahanmenon aika tulee.

Kestävyytulottuvuuksien ristiriidat

Kuten edellä totesimme, kestävyden ulottuvuudet lomittuvat toisiinsa ja ovat usein myös päällekkäisiä. Toisaalta niiden välillä ja jopa tietyn ulottuvuuden sisällä ilmenee ristiriitoja ja konflikteja. Siksi useinkaan ei ole mahdollista toimia niin, että jokainen ulottuvuus otettaisiin täysimittaisesti huomioon. Ristiriidoissa on pohjimmiltaan kyse juuri niistä tilanteista, joissa pitäisi tehdä poliittisia valintoja eri ulottuvuuksien välillä. Tässä jaksossa tarkastelemme ulottuvuuksien kohtaamia aineistossamme ja keskustelemme siitä, kuinka ulottuvuudet asumispolitiikassa ilmenevät, sekä millaisen kuvan kokonaiskestävyydestä ja sen saavuttamisesta ne luovat.

Oulu, Tampere ja Turku ovat kasvavia kaupunkeja. Kaupunkien kasvu haastaa ekologista ja sosiaalista kestävyttä monin tavoin ja pakottaa poliitikot hakemaan ratkaisuja ja kompromisseja kestävään kaupunkirakenteeseen. Haastatteluissa esiintyy, suoraan ja rivien välissä, useita ristiriitoja ja kompromisseja käytännön ja politiikan eri tasoilla. Pääsääntöisesti haastateltavat nostavat asumisen sosiaalisen ulottuvuuden asumispolitiikan tärkeimmäksi prioriteetiksi: lähtökohta on, että kaikilla kaupunkilaisilla tulee olla katto pään päällä.

Ilmeinen esimerkki ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden yhteen kietoumasta ja ristiriidasta on se, että ekologisempi rakentaminen ja asuminen on useimmiten kalliimpaa kuin tavanomainen. Rakentamisen ja asumisen kustannukset eivät kuitenkaan saa kohota liikaa, jotta ihmiset voivat asua mieleisellään tavalla. Jotkut poliitikot kokevat, että asumispolitiikassa korostuu keskiluokan asuminen: asumista suunnitellaan ”hyviä veronmaksajia” varten, jolloin esimerkiksi ympäristöarvot tai rakentamisen ilmastovaikutukset saattavat jäädä toissijaisiksi. Keskiluokan asuminen kytkeytyy myös kysymykseen kulttuurisesta kestävydestä ja siitä, minkälaista tulevaisuutta tavoittelemme, kuvittelemme ja toisaalta mahdollistamme. Asumiseen liittyy monenlaisia ihanteita, jotka voivat olla ristiriidassa kestävä kaupunkirakenteen ja kestävä asumisen kanssa, kuten pidemmän automatkan päähän, luonnon helmaan rakennetut rauhaisat lähiöt. Raha voi toimia ekologisen kestävyden kehittämisen esteenä, mutta toisaalta se voi myös olla ratkaisevassa asemassa: uusissa innovaatioissa ja vihreässä siirtymässä nähdään myös taloudellisia mahdollisuuksia. Näihin panostaminen vaatii kuitenkin pitkäjänteisempää politiikkaa kuin mitä usein on totuttu näkemään.

Ekologisen kestävyden, erityisesti ilmastopolitiikan, hyväksi suosittu täydennysrakentaminen on uusi normi, joka näkyy niin kaupunkien dokumenteissa kuin valtuutettujen haastatteluissa. Täydennysrakentamisen suhde luonnon monimuotoisuuteen (viheralueet, kaupunkiluonto) ja julkisen, yhteisen tilan kaventumiseen (puistot ym.) on hankala, ja osa haastateltavista toivoo aiheeseen kiinnitettävän enemmän huomiota. Ilmaston hyväksi tehdyt ratkaisut, kuten täydennysrakentaminen, voivat pitkällä aikavälillä olla ristiriidassa luonnon monimuotoisuuden, viihtyisyyden ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen kanssa sekä luoda uusia ongelmia (vrt. Hukkinen 2018), mikä on esimerkki ekologisen ulottuvuuden sisäisistä ristiriidoista. Elinkaarilaskelmiin ja muuhun ympäristövaikutusten arviointiin liittyy kysymysmerkkejä, eikä aina ole selvää, mikä vaihtoehto on ekologisempi. Epäselvissä tilanteissa paras ratkaisu lienee yrittää optimoida nimenomaan kokonaiskestävyys ekologisen ulottuvuuden sijaan.

Osa haastattelemistamme poliitikoista toivoo tulevaisuuden asumista ja ilmastonmuutoksen tuomia haasteita tarkasteltavan ja suunniteltavan laajemmasta sekä läpileikkaavammasta näkökulmasta ohimenevien trendien sijaan. Pitkäjänteisenä suunnitteluna poliitikot pitävät asuntojen sijoittamista jo valmiin infrastruktuurin ääreen ja läpileikkaavana näkökulmana esimerkiksi sitä, että ilmastonmuutos voi Suomessakin pakottaa jatkossa panostamaan rakennusten viilennykseen, kun tähän asti on keskitytty lähinnä suojautumaan kylmältä. Kritiikkiä asumispolitiikan pitkäjänteisyyden vähäisyydestä tai keskustelua siitä, miltä asumisen tulevaisuus voisi näyttää esimerkiksi digitaalisuuden kasvun sekä uudenlaisten liikenneratkaisujen tai yhteisöllisemmän asumisen myötä, ilmenee haastatteluissa kuitenkin yllättävän vähän.

Institutionaalisen ulottuvuuden kautta on mahdollisuus tukea kestävyden kaikkia ulottuvuuksia. Kestävyystavoitteita onkin monin eri tavoin upotettu tutkimiemme kaupunkien ohjelmiin.

ja suunnitelmiin erityisesti viime aikoina. Osa haastateltavista suhtautuu näiden toteutumiseen ja riittävyyteen enemmän, osa vähemmän luottavaisesti. Tämä klassinen implementaation puutteellisuus näkyy sekä haastatteluissamme että esim. Reinekosken ja kumppaneiden (2023) tutkimuksessa, jossa kunnat pitivät ilmastotyötä toissijaisena. Työntekijöiden täytyy sekä taistella pitääkseen ilmastotyötä agendalla että mukautua organisaation tiettyihin toimintamalleihin, joiden edessä ensisijaisesti heidän itsensä täytyy taipua. Edelleen, koska instituutiot ovat olemassa nimenomaan jatkuvuuden turvaamiseksi, on niiden muutos hidasta ja siten kestävyystyötä jossain määrin jarruttavaa (Matutinovic 2007).

Haastattelemamme poliitikot pitävät tietoon perustuvaa päätöksentekoa tärkeänä kestävyystavoittelussa. Sekään ei kuitenkaan välttämättä takaa kestävyden riittävää huomiointia. Eri ongelmia, kuten luontokatoa ja ilmastonmuutosta, puhumattakaan muiden ulottuvuuksien kestävyystavoitteista, mittaavat eri indikaattorit, jolloin ongelmista ei synny yhteisesti ratkottavaa kokonaiskuvaa (Hautakangas & Pirtonen 2021). Aiemmassa tutkimuksessa on myös huomattu, että poliitikot saattavat omaa asemaansa turvataksaan valita tietyn vaihtoehdon, vaikka heillä olisi tieto paremmasta mutta riskialttiimmasta ratkaisusta (Artinger, Artinger & Gigerenzer 2019). Pieni osa haastattelemistamme poliitikoista tunnisti uran tai poliitikon näkyvän roolin vaikuttavan ainakin jossakin määrin tehtyihin päätöksiin.

Päätelmät

Artikkelimme tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, millaisia konkreettisia sisältöjä kestävyystyön eri ulottuvuudet, kuten sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen, sekä tunnistamamme täydentävät näkökulmat saavat Turun, Tampereen ja Oulun asumispolitiikassa, miten eri näkökulmat kohtaavat ja millaisia edellytyksiä näkökulmien yhteensovittamiselle – eli kokonaiskestävyuden saavuttamiselle – asumispolitiikassa voidaan tunnistaa.

Tutkimuksemme osoittaa, että kuntatason politiikassa kaikki kestävä kehityksen ulottuvuudet nousevat melko kattavasti esiin ja suhteutuvat toisiinsa ristiriitaisesti, toisiaan haastaen tai toisensa kohdaten. Osa ulottuvuuksista tai niiden sisältämistä piirteistä jää väistämättä vähemmälle huomiolle, kun ajetaan tiettyä agendaa tai vastataan kriittisimpiin kysymyksiin, mistä esimerkeinä sosiaalisen kestävyden asettuminen ekologisen edelle tai rakentamisen ja kaupunkikuvan esteettisyyden putoaminen prioriteettilistalla alemmas taloudellisen paineen alla. Tämä osoittaa, että muutos yhdessä kestävyden ulottuvuudessa vaikuttaa väistämättä muihinkin ulottuvuuksiin (Soini et al. 2021), minkä vuoksi kestävyttä on syytä tarkastella kokonaisuutena.

Osa poliitikoista suuntaa katseensa tulevaisuuteen ja uskoo sieltä löytyvän ratkaisuja kestävyyskysymyksiin; esimerkiksi kiertotalouden, josta kaikilla kaupungeilla jo on tiekartta tai suunnitelma, toivotaan vielä kehittyvän ja yleistyvän. Sen saavuttamiseksi asiantuntijat ovat toivoneet muun muassa sektoreiden välistä yhteistyötä ja poliittista tukea uusille kiertotalouteen liittyville käytännöille (Vierikko et al. 2020). Vuonna 2025 voimaan tuleva uusi maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa kestävyden ja asumisen tiiviimpään yhteyteen käytännön tasolla pyrkimällä liittämään rakentamisen lainsäädäntöön tiukemmin ilmastonmuutoksen torjunnan ja nopeuttamaan kiertotaloutta ja digitalisaatiota. Se, miten hyvin kiertotalous vastaa esimerkiksi kestävyden sosiaalisen ulottuvuuden asettamiin haasteisiin, on kriittinen kysymys. Sosiaalisen kestävyden huomioiminen kuitenkin edesauttaa kiertotalouden tavoitteiden saavuttamista, sillä eri ihmisryhmien tarpeiden huomioiminen lienee laajamittaiseen kiertotalouteen siirtymisen edellytys (ks. Mies & Gold 2021).

Tutkimuksemme keskiössä ovat nimenomaan poliitikkojen näkemykset kaupunkien asumispolitiikan kestävyysulottuvuuksista, mutta kuten poliitikot itsekin haastatteluissa toteavat, kaupungin kehittämiseen ja asumispolitiikkaan vaikuttavat monet muut tahot. Jatkossa olisi kiinnostavaa paneutua lisää kuntien sisäiseen yhteistyöhön – eri sektoreiden asumispoliittiset tavoitteet ja sektoreidenvälinen koordinaatio ei ole saumatonta eivätkä viimeaikaiset suuret muutokset,

kuten hyvinvointialueet, ole helpottaneet työtä. Tutkimusta voisi laajentaa myös virkahenkilöihin, joille osa poliitikoista antoi paljonkin painoarvoa kaupungin kehittämisessä, sekä säätiöihin, joita monet poliitikot nostivat esiin potentiaalisina edelläkävijöinä ilmastoasioissa. Mistä säätiöiden imago kestävästä asumisen pioneereina juontaa juurensa ja onko sillä totuus pohjaa?

Tutkimuksemme keskeinen päätelmä on, että vaikka asumispolitiikka on kokonaisvaltainen asia, joka koskettaa kuntien toimintaa melkein kaikilla aloilla ja vaikka kestävyyttä tulisi tarkastella eri ulottuvuuksien kokonaisuutena, on kokonaiskuva päättäjillä jokseenkin heikosti hallussa. Poliitikot eivät juuri problematisoi strategioiden ja julkilausumien puutteellista toteutusta eivätkä varsinkaan kyseenalaista kasvuparadigmaa: kuntien tärkein tavoite on edelleen kasvu. Tällä on ilman muuta kielteinen vaikutus kokonaiskestävyyden tavoittelemiseen.

Kiitokset

Haluamme kiittää Turun kaupunkitutkimusohjelmaa ja YH-säätiötä tutkimuksen rahoittamisesta. Lämmin kiitoksemme myös haastateltaville, jotka antoivat tutkimukselle aikaansa, sekä arvioitsijoille hedelmällisistä kommentteista.

Lähteet

- Adabre, M., Chan, A., Edwards, D. & Mensah, S. (2022). Evaluation of symmetries and asymmetries on barriers to sustainable housing in developing countries. *Journal of Building Engineering*, 50, 1–20. DOI: 10.1016/j.jobbe.2022.104174.
- Adelman, S. (2018). The sustainable development goals, anthropocentrism and neoliberalism. Teoksessa D. French & L. Kotze (toim.), *Sustainable development goals* (s. 15–40). Cheltenham, Glos; Northampton, Massachusetts: Edward Elgar.
- Artinger, F., Artinger, M. & Gigerenzer, G. (2019). C.Y.A.: frequency and causes of defensive decisions in public administration. *Business Research*, 12, 9–25. DOI: 10.1007/s40685-018-0074-2.
- ARA (Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus). (2023). *Asunnottomat 2023*. Selvitys 2/2023.
- Birkeland, I., Burton, R., Parra, C. & Siivonen, K. (toim.). (2018). *Cultural Sustainability and the Nature-culture Interface: Livelihoods, Policies, and Methodologies*. New York: Routledge.
- Chiu, R. (2004). Socio-cultural sustainability of housing: a conceptual exploration. *Housing, Theory and Society*, 21(2), 65–76. DOI: 10.1080/14036090410014999.
- Connelly, S. (2007). Mapping sustainable development as a contested concept. *Local environment*, 12(3), 259–278. DOI: 10.1080/13549830601183289.
- Crabtree, L. & Hes, D. (2009). Sustainability Uptake in Housing in Metropolitan Australia: An Institutional Problem, Not a Technological One. *Housing Studies*, 24(2), 203–224. DOI: 10.1080/02673030802704337.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown, C. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289–300. DOI: 10.1002/sd.417.
- Egner, B. (2023). Sustainability of Housing in Times of Crisis. *PoWiNe Working Paper*, 3 (2023), 14–19. DOI: 10.24352/UB.OVGU-2023-004.
- Gough, I. (2015). Climate change and sustainable welfare: the centrality of human needs. *Cambridge Journal of Economics*, 39(5), 1191–214. DOI: 10.1093/cje/bev039.
- Hautakangas, S. & Pirtonen, H. (2021). Miten kolme viheliäistä ongelmaa ratkaistaan? – Kytösten ymmärtämiseen tarvitaan mittareita. *Tieto & Trendit*, Tilastokeskus, 7.7.2021.
- Hector, D. C., Christensen, C. B., & Petrie, J. (2014). Sustainability and sustainable development: Philosophical distinctions and practical implications. *Environmental Values*, 23(1), 7–28. DOI: 10.3197/096327114X13851122268963.
- Helin, H. & Möttönen, S. (2012). *Kohti aurinkoista tulevaisuutta. Suurten kaupunkien strategiat*. Tutkimuskatsauksia 2012:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Helsingin kaupungin kaupunkiympäristölautakunta 21/20.06.2023, § 380.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holden, E., Linnerud, K., & Banister, D. (2014). Sustainable development: Our common future revisited. *Global environmental change*, 26 (2014), 130–139. DOI: 10.1016/j.gloenvcha.2014.04.006.
- Hukkinen, J. (2018). Viheliäisten ongelmien aika. *Politiikasta*, 20.12.2018.

- Hynynen, K. (2020). *Raportti Tampereen kaupunkiseudun asuinalueiden eriytymiskehityksestä ja toimenpidesuosituksista eriytymiskehityksen hillintään ja ennaltaehkäisyyn*. Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä.
- Itämäki, H. (2020). *Kuutoskaupunkien ekologisen kestävyuden indikaattorit*. Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:34. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Jauhiainen, J. S. (1995). *Kaupunkisuunnittelu, kaupunkiuudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä*. Turun yliopisto: Maantieteen laitos. Väitöskirja.
- Karikallio, H., Keskinen, P., Kiviholma, S., Reijonen, H., Ruuskanen, O., Vuori, L., Härmälä, V. & Lamminkoski, H. (2019). *Pienten asuntojen osuus asuntotuotannossa ja vaikutukset asuinalueiden eriytymiseen*. PTT-raportteja 262. Helsinki: Pellervon taloustutkimus PTT.
- Karji, A., Woldesenbet, A., Khanzadi, M. & Tafazzoli, M. (2019). Assessment of Social Sustainability Indicators in Mass Housing Construction: A Case Study of Mehr Housing Project. *Sustainable cities and society*, 50 (2019), 101697. DOI: 10.1016/j.scs.2019.101697.
- Kern, K., Grönholm, S., Haupt, W., Hopman, L., Tynkkynen, N. & Kettunen, P. (2021). *Turku on edelläkävijä ilmastonmuutoksen torjunnassa, mutta sopeutumisessa riittää kirittävää*. Tutkimuskatsauksia 1/2021. Turku: Kaupunkitutkimusohjelma.
- Kestävän kehityksen toimikunta. (2016). *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus*. 20.4.2016.
- Lehtovuori, P., Vanhatalo, J., Rantanen, A. & Viri, R. (2017). *Kaupunkirakenteen kokonaisvaltainen resurssitehokkuus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 65/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Lélé, S.M. (1991). Sustainable Development: A critical Review. *World Development*, 19(6), 607–621. DOI: 10.1016/0305-750X(91)90197-P.
- Lundgren, J. (2021). The Grand Concepts of Environmental Studies Boundary objects between disciplines and policymakers. *Journal of Environmental Studies and Science*, 11, 93–100. DOI: 10.1007/s13412-020-00585-x.
- Maliene, V. & Malys, N. (2009). High-quality housing – A key issue in delivering sustainable communities. *Building and Environment*, 44(2), 426–430. DOI: 10.1016/j.buildenv.2008.04.004.
- Martens, P. (2006). Sustainability: Science or Fiction? *Sustainability: Science, Practice & Policy*, 2(1), 36–41. DOI: 10.1080/15487733.2006.11907976.
- Martinen, R. (2020). *Asuntojen hintojen ja vuokrien vuosijulkaisu 2019*. Tilastoja 2020:9. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Matutinovic, I. (2007). An institutional approach to sustainability: Historical interplay of worldviews, institutions and technology. *Journal of Economic Issues*, 41(4), 1109–1137.
- Mebratu, D. (1998). Sustainability and Sustainable Development: Historical and Conceptual Review. *Environmental Impact Assessment Review*, 18(6), 493–520. DOI: 10.1016/S0195-9255(98)00019-5.
- Mies, A. & Gold, S. (2021) Mapping the social dimension of the circular economy. *Journal of Cleaner Production*, 321 (2021), 128960. DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.128960.
- Nissinen, A. & Savolainen, H. (toim.). (2019). *Julkisten hankintojen ja kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen käyttö. ENVIMAT-mallinnuksen tuloksia*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 15/2019. Helsinki: Suomen ympäristökeskus SYKE.
- Pezzey, J. (1992). *Sustainable Development Concepts: An Economic Analysis*. World Bank Environment Paper No. 2. Washington D.C.: World Bank.
- Pfahl, S. (2005). Institutional sustainability. *International journal of sustainable development*, 8(1–2), 80–96. DOI: 10.1504/IJSD.2005.007376.
- Päivänen, J., Saarikoski, P. & Virrankoski, L. (2004). *Elämäntapa- ja ympäristöministeriön tutkimus: Elämäntapa- ja ympäristöministeriön tutkimus: Elämäntapa- ja ympäristöministeriön tutkimus*. Suomen ympäristö 716. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Rasinkangas, J. (2013). *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*. Tutkimuksia A 43. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Ratamäki, O. (2009). *Yhteiskunnallinen kestävyys ja hallinta suomalaisessa susipolitiikassa*. Joensuun yliopisto: Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Reinekoski, T., Lahikainen, L., Virtanen, M., Sorsa, T. & Lehtonen, T.-K. (2023). Frictional rhythms of climate work in city governance. *The Sociological Review*, 71(3), 660–678. DOI: 10.1177/00380261221123186.
- Ruggerio, C. A. (2021). Sustainability and sustainable development: A review of principles and definitions. *Science of the Total Environment*, 786 (2021), 147481. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2021.147481.
- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J., & Vaalavuo, M. (2018). *Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla*. Raportti 2/2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Smets, P. & van Lindert, P. (2016). Sustainable housing and the urban poor. *International Journal of urban sustainable development*, 8(1), 1–9. DOI: 10.1080/19463138.2016.1168825.
- Sneddon, C., Howarth, R. & Norgaard, R. (2006). Sustainable development in a post-Brundtland world. *Ecological Economics*, 57(2), 253–268. DOI: 10.1016/j.ecolecon.2005.04.013.
- Soini, K. & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum*, 51(2014), 213–223. DOI: 10.1016/j.geoforum.2013.12.001.

- Soini, K., Svelds, K., Abernethy, P., Jokinen, M. & Ojala, A. (2021). *Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys luonnonvarojen hallinnassa*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 62/2021. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Statfin / Väestörakenne (2023). Helsinki: Tilastokeskus.
- Švajlenka, J. & Kozlovská, M. (2018). Houses Based on Wood as an Ecological and Sustainable Housing Alternative — Case Study. *Sustainability*, 10(5), 1502. DOI: doi.org/10.3390/su10051502.
- Tiitu, M., Pätynen, A., Friipyöli, M. & Rehunen, A. (2023). *Seurantakatsaus MAL-sopimusten vaikuttavuudesta*. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:21. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Tunström, M., Anderson, T. & Perjo, L. (2016). *Segregated Cities and Planning for Social Sustainability – a Nordic Perspective*. Nordregio Working Paper 2016:3. Stockholm: Nordregio.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vaattovaara, M. & Vuori, P. (2023). *Asuntorakentamisen muutokset pääkaupunkiseudulla ja Tampereella vuosina 2015–2021*. Tutkimuskatsauksia 2023:2. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia.
- Vacchi, M., Siligardi, C., Demaria, F., Cedillo-González, E. I., González-Sánchez, R., & Settembre-Blundo, D. (2021). Technological sustainability or sustainable technology? A multidimensional vision of sustainability in manufacturing. *Sustainability*, 13(17), 9942. DOI: 10.3390/su13179942.
- Vierikko, K., Nieminen, H., Salomaa, V., Häkkinen, J., Salminen, J. & Sorvari, J. (2020). *Kiertotalous maankäytön suunnittelussa. Kaavoitus kestävän ja luonnonvarojen säästävän kaupunkiympäristön edistäjänä*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 45/2020. Suomen ympäristökeskus (SYKE).
- Wakely, P. (2022). Sustainable urban housing policies in the era of post-covid climate change mitigation. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 14(1), 416–424. DOI: 10.1080/19463138.2022.2055298.
- WCED. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oslo: United Nations.
- Winston, N. (2021). Sustainable community development: Integrating social and environmental sustainability for sustainable housing and communities. *Sustainable Development*, 30(1), 191–202. DOI: 10.1002/sd.2238.
- Zechner, M., Vaalavuo, M., Linnosmaa, I., Kyryä, T., & Kauppinen, T. (2022). Taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys ikääntyvässä yhteiskunnassa. *Gerontologia*, 36(3), 317–324. DOI: 10.23989/gerontologia.117120.